

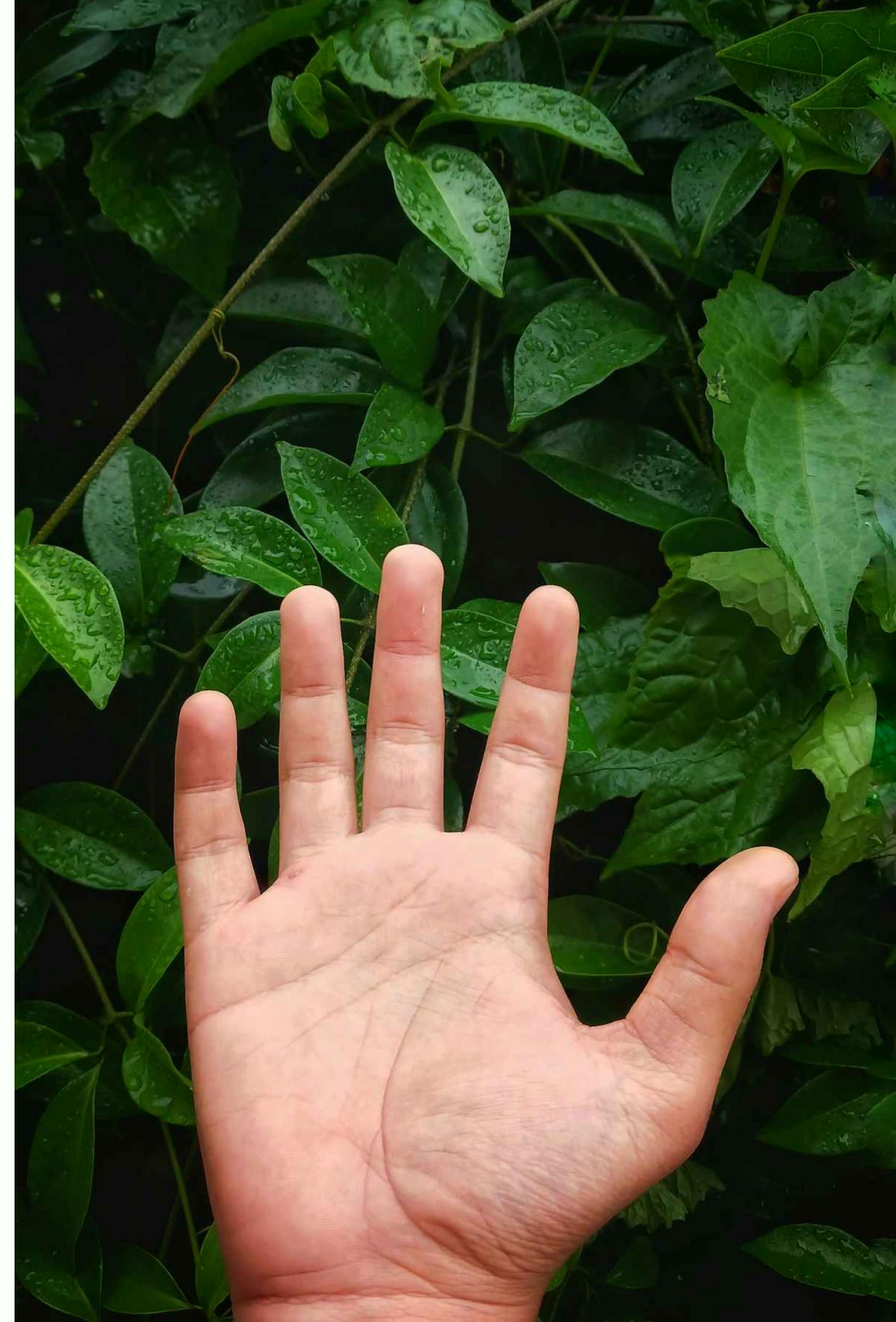
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

Mavzu: Ekologik tafakkur va ekologik qadriyatlar

Ekologik tafakkur va qadriyatlar insoniyatning yashash tarzini ekologik barqarorlik asosida qayta tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu taqdimot ta'lim sohasidagi mutaxassislariga ekologik qadriyatlarning shakllanish jarayonlarini ochib beradi va ularni o'quvchilarda rivojlantirish yo'llarini ko'rsatadi.

Taqdimot rejasi

Oila va dastlabki ijtimoiy muhitning ta'siri

Ekologik qadriyatlarning birinchi va asosiy shakllanish manbai

Ta'lim tizimida shakllanish

Tizimli ekologik ta'lim va uning ahamiyati

Mahalla va jamiyat muhitining roli

Jamiyat ta'siri orqali qadriyatlarning rivojlanishi

Madaniyat va diniy ta'sir

An'anaviy qadriyatlar va ularning ekologik ahamiyati

Shaxsiy tajriba va ongli tanlov

Mustaqil ekologik fikrlash va amaliyot

Ushbu beshta asosiy omil birgalikda jamiyatda ekologik qadriyatlarning shakllanish jarayonini belgilaydi. Ta'lim tizimi esa bu jarayonlarda markaziy o'rin tutadi.

1. Oila va dastlabki ijtimoiy muhitda shakllanishi

Ekologik qadriyatlarning birinchi manbai – oila va yaqin ijtimoiy muhitdir. Bola kichikligidan tabiat bilan tanishadi, atrofdagi hayvon, daraxt, suv bilan aloqa qiladi.

Agar ota-ona va katta avlod:

- Tabiatni ehtiyot qilishga undasa
- Daraxtga zarar bermaslikni o'rgatsa
- Axlatni yerga tashlamaslikni ko'rsatsa

Bu holatlar bolada dastlabki ekologik sezgirlikni va axloqiy yondashuvni shakllantiradi.

Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasiga ko'ra, bola rivojining eng yaqin va kuchli ta'sir doirasi — mikrosistema (oil, bog'cha) hisoblanadi.

Oilada ekologik qadriyatlarni rivojlantirish yo'llari

Tabiat qo'yniga oilaviy sayohatlar

Bolalarga tabiatning go'zalligini ko'rsatish, uning turli elementlari bilan tanishtirish

Birgalikda o'simlik parvarishi

Uy yoki hovlida o'simliklarni birga ekish va parvarish qilish ko'nikmalarini rivojlantirish

Chiqindilarni saralash madaniyati

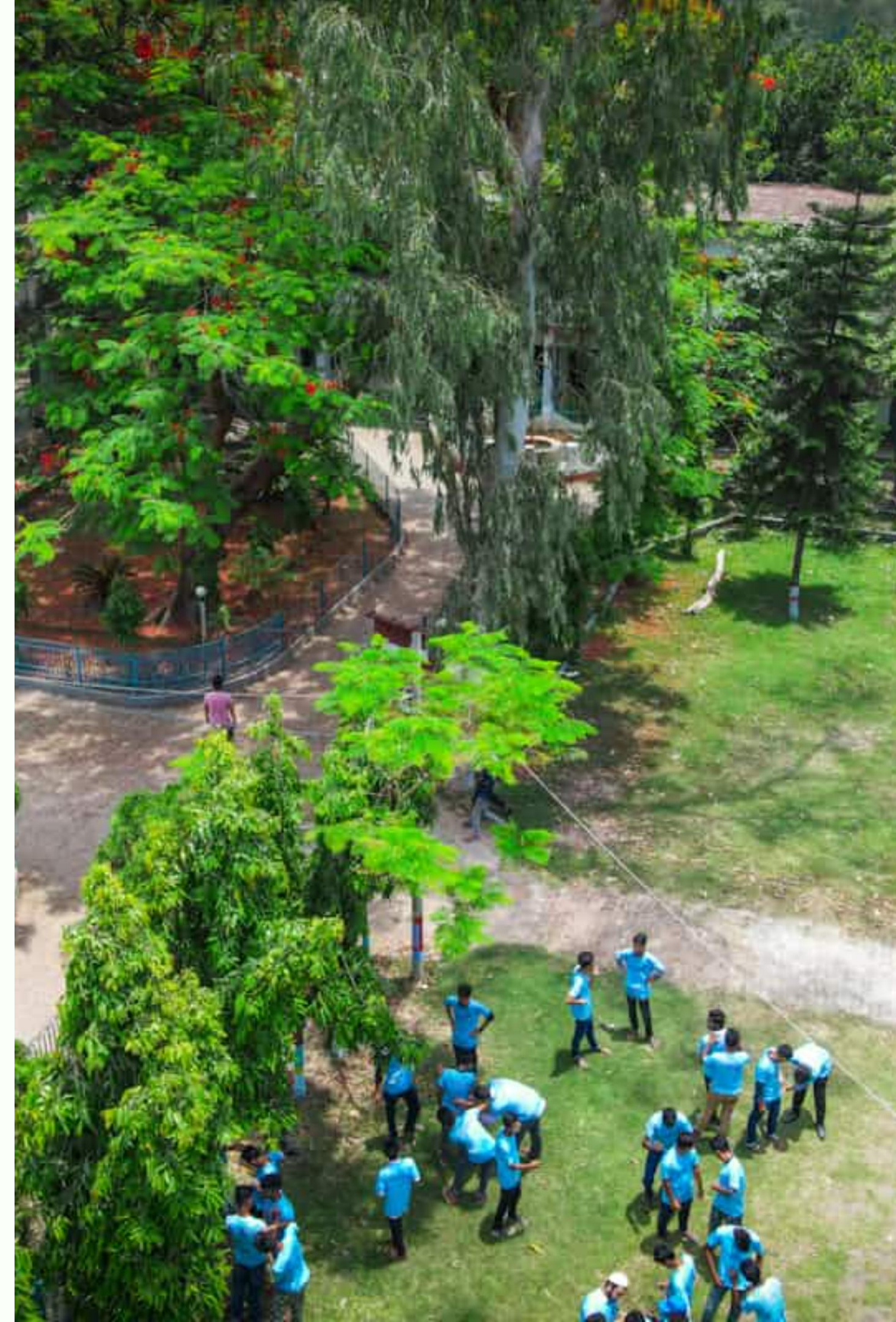
Oilada chiqindilarni turlariga qarab ajratish va qayta ishlashga topshirishni yo'lga qo'yish

Oilaviy an'analarni ekologik qadriyatlar bilan boyitish bolalarda tabiatga mehr va hurmatni singdiradi. o'qituvchilar esa ota-onalar bilan hamkorlikda ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlashlari muhim.

2. Ta'lim tizimi orqali shakllanishi

Ekologik qadriyatlar maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta va oliy ta'lim orqali tizimli tarzda shakllantiriladi. Bu tizimli yondashuv quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

UNESCO (2022) ma'lumotlariga ko'ra, ta'lim ekologik qadriyatlarni singdirishda asosiy vositadir. Erta yoshdagi eko-ta'lim hayot davomida ijobiy ekologik xatti-harakatlarni kafolatlaydi.

Ta'lim tizimida ekologik qadriyatlarni shakllantirish usullari

Ekologik darslar va mavzular

Barcha fanlar kesimida ekologik mavzularni integratsiya qilish, maxsus ekologiya darslari

Ekologik loyihalar va tanlovlar

o'quvchilar tomonidan tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan amaliy loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish

Maktabda ekologik burchaklar va kampaniyalar

Maktab hududida "Yashil burchak" tashkil etish, chiqindilarni saralash tizimini joriy qilish

Atrof-muhit himoyasiga oid muhokamalar

Ekologik muammolar va ularning yechimlari bo'yicha debatlar, munozaralar o'tkazish

Ta'lim muassasalarida ekologik qadriyatlarni shakllantirish faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasdan, amaliy faoliyatga asoslangan bo'lishi kerak.

Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan ekologik amaliyotlar

Daraxt ekish aksiyalari

Maktab hududida va mahalliy jamoat joylarida daraxt ekish va parvarish qilish tadbirlari

Tozalash aksiyalari

Tabiiy hududlarni tozalash va axlatlardan xalos qilish orqali amaliy tajriba orttirish

Ekologik burchaklar

Sinf xonalarida o'simliklar, ekologik ma'lumotlar va chiqindilarni saralash qutilari

Bu amaliy faoliyatlar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki o'quvchilarda tabiatga nisbatan mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

3. Mahalla va jamiyat muhitida shakllanishi

Ekologik qadriyatlar mahalla, tuman va shahar darajasidagi ijtimoiy faoliyatlar orqali ham rivojlanadi:

- Mahalliy ekologik kampaniyalar va aksiyalar
- Ommaviy axborot vositalarida tabiatga oid materiallar
- Fuqarolarning ekologik tadbirlardagi ishtiroki
- Ommaviy daraxt ekish va tozalash tadbirlari

“Yashil makon” tashabbusi doirasida aholining daraxt ekishdagi faol ishtiroki ekologik mas'uliyatning keng ijtimoiy asosda shakllanishiga xizmat qiladi.

Mahalla darajasida o'tkaziladigan tadbirlar aholining barcha qatlamlarini, shu jumladan o'quvchilarni ham qamrab oladi va jamiyatda ekologik mas'uliyatni shakllantiradi.

Mahalla va maktab hamkorligidagi ekologik tashabbuslar

“Toza mahalla” aksiyalari

Maktab o‘quvchilari va mahalla aholisining birgalikda tozalash ishlarini olib borishi

“Ekopatrul” guruhlari

o‘quvchilarning mahalla hududida ekologik kuzatuv ishlarini olib borishi va hisobot tayyorlashi

“Yashil mahalla” tanlovlari

Maktab va mahalla hamkorligida eng yashil hovli, eng chiroyli ko‘kalamzorlashtirilgan maydon tanlovlarini o‘tkazish

O‘qituvchilar mahalla bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish orqali, o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari hayotda qo‘llanilishini ta‘minlashlari mumkin. Bu ekologik qadriyatlarning nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini ham ko‘rsatadi.

4. Madaniyat va diniy ta'sir orqali shakllanishi

O'zbek xalqining qadimiy madaniyatida tabiatga mehr, yer va suvni e'zozlash, hayvonotga nisbatan rahm-shafqat qadimdan mavjud.

Din ham:

- Ifloslantirmaslik
- Isrof qilmaslik
- Yer-suvni qadrlashni buyuradi

Shu bois madaniy va diniy qadriyatlar ekologik axloqning uzviy qismini tashkil qiladi. Ta'lim jarayonida ushbu milliy-ma'naviy qadriyatlarni o'quvchilarga singdirish ekologik tarbiyaning muhim qismidir.

An'anaviy madaniyatimizning ekologik jihatlari

Suv odobnomalari

Suvni muqaddas bilish, uni isrof qilmaslik, ariqlarni tozalash an'analari

Hayvonlarga g'amxo'rlik

Uy hayvonlariga g'amxo'rlik, qushlar uchun don sepish an'analari

Bog' yaratish madaniyati

Hovli va bog'larni ko'kalamzorlashtirish, mevali daraxtlar ekish an'anasi

Mavsumiy oziqlanish

Tabiiy mavsumga muvofiq oziqlanish, mahalliy mahsulotlardan foydalanish

O'qituvchilar uchun vazifa: an'anaviy madaniyatimizning ekologik jihatlarni zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish va o'quvchilarga milliy qadriyatlar orqali ekologik mas'uliyatni singdirish.

5. Shaxsiy tajriba va ongli tanlov orqali shakllanishi

Ekologik qadriyatlar nafaqat tashqi ta'sir bilan, balki insonning o'z-o'zini anglash, tanlov qilish va hayotiy tajriba orttirish jarayonida ham shakllanadi.

O'z hayotida ekologik muammolar (masalan, havo iflosligi, suv tanqisligi)ni boshdan kechirgan shaxs tabiatga nisbatan mas'uliyatliroq va ongli yondashuvni shakllantiradi.

O'quvchilarga shaxsiy qarorlarning ekologik oqibatlari haqida fikrlash imkoniyatini berish, ularda mustaqil ekologik fikrlashni rivojlantiradi.

O'quvchilarda shaxsiy ekologik mas'uliyatni shakllantirish

1

Refleksiya amaliyotlari

o'quvchilarning shaxsiy ekologik iz (ecological footprint) haqida o'ylashi, kundalik odatlarining tabiatga ta'sirini tahlil qilishi

2

Ekologik kundalik yuritish

o'quvchilarning o'z hayotida amalga oshirgan ekologik harakatlarini qayd etib borishi, natijalarni kuzatishi

3

Shaxsiy ekologik maqsadlar qo'yish

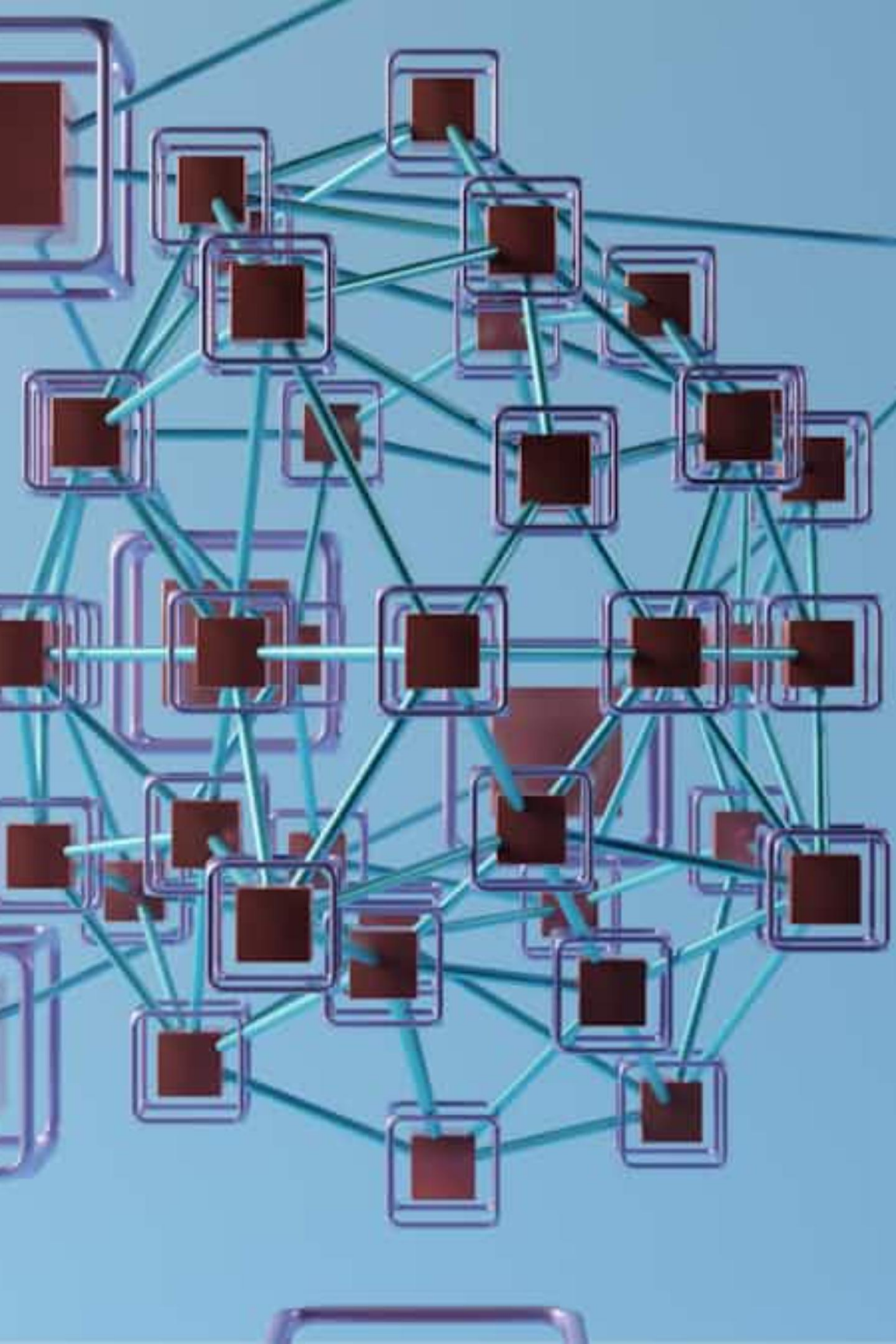
Har bir o'quvchining o'z oldiga ekologik maqsadlar qo'yishi va ularni amalga oshirishi

4

Tengdoshlarga o'rgatish

o'quvchilarning o'z ekologik bilim va ko'nikmalarini boshqalarga o'rgatishi, targ'ibot qilishi

O'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiy ekologik tajribasini boyitish orqali ularda ongli ekologik tanlovlar qilish ko'nikmasini shakllantiradilar.

Ekologik qadriyatlarni shakllantirishda kompleks yondashuv

Ekologik qadriyatlar shakllanishining 5 ta asosiy manbai va ta'sir doirasi bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, yaxlit tizimni tashkil etadi:

- Oila va maktab hamkorligi
- Ta'lim va jamiyat aloqalari
- Milliy qadriyatlar va zamonaviy ekologik yondashuv
- Shaxsiy tajriba va jamoaviy harakatlar

i Maktab ta'limi ushbu kompleks tizimdagi bog'lovchi halqa vazifasini bajaradi, barcha omillar ta'sirini uyg'unlashtirib, o'quvchilarda yaxlit ekologik dunyoqarashni shakllantiradi.

Ekologik qadriyatlar — barqaror kelajak poydevori

Ekologik tafakkur va qadriyatlar insoniyatning yashash tarzini ekologik barqarorlik asosida qayta tashkil etishga xizmat qiladi.

Ekologik bilim + qadriyatlar = barqaror xulq-atvor

Faqat bilim berishning o'zi kifoya emas, qadriyatlar shakllanishi zarur

Yaxlit yondashuv

Oila + maktab + jamiyat + madaniyat
+ shaxsiy tajriba birligi

Uzluksiz jarayon

Ekologik qadriyatlar shakllanishi
butun umr davom etadigan jarayon

Eko-tafakkurga ega, ekologik qadriyatlar bilan yashaydigan shaxslar kelajakdagi barqaror jamiyatning poydevoridir.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

E'TIBORINGIZ UCHUN TASHAKKUR!

<https://linktr.ee/trmuz>

<https://trm.uz>

<https://www.facebook.com/trmuz>

https://www.youtube.com/@trm_uz

https://www.instagram.com/trm_uz/

